



บทบาทการเกิดและการเปลี่ยนแปลงเพลงเรือลุ่มแม่น้ำเพชรบุรี Context of Emergence and Change of Phleng Rua (Boat Song) in Phetchburi River Basin

ไตรตรีงษ์ พลอยม่วง¹

¹สาขาวิชาดนตรีศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง

บทคัดย่อ

วิจัยเรื่อง “บริบทการเกิดและการเปลี่ยนแปลงเพลงเรือลุ่มแม่น้ำเพชรบุรี” มีวัตถุประสงค์ คือ 1.ศึกษาประวัติพัฒนาการ รูปแบบ เนื้อหาและขนบการเล่นเพลงเรือของชุมชนลุ่มแม่น้ำเพชรบุรี 2. ศึกษาบทบาทหน้าที่ของเพลงเรือเมืองเพชรบุรีที่มีต่อสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนลุ่มแม่น้ำเพชรบุรี และ 3. ศึกษาการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของเพลงเรือในบริบททางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนลุ่มแม่น้ำเพชรบุรีในปัจจุบัน โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) และในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (intensive interview) เก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม จากกลุ่มพ่อเพลงแม่เพลงและลูกคู่เพลงเรือ จำนวน 3 คณะ ได้แก่ เพลงเรือคณะศิษย์วัดชลูป เพลงเรือคณะแม่ลำยอง และเพลงเรือคณะผู้สูงอายุโรงพยาบาลบ้านลาด

ผลการวิจัยพบว่า ผลกระทบจากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบริบททางสังคมและรูปแบบทางวัฒนธรรมของชุมชนลุ่มแม่น้ำเพชรบุรี โดยเฉพาะการละเล่นเพลงเรือที่ได้เปลี่ยนแปลงจากการเล่นเรือในแม่น้ำเพชรบุรีเป็นการเล่นเพลงเรือบก ซึ่งคุณลักษณะของเพลงเรือที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ได้แก่ 1. ความเชื่อที่เกี่ยวกับการละเล่นเพลงเรือ 2. รูปแบบการแสดง 3. เครื่องแต่งกาย 4. กระบวนการเรียนรู้และการถ่ายทอด 5. กลอนเพลง 6. โอกาสและสถานที่ในการแสดง 7. ผู้เกี่ยวข้องในการร้องเล่นเพลงเรือ 8. ลำดับขั้นตอนในการแสดง 9. รูปแบบของดนตรี และ 10. การส่งเสริมสนับสนุน

ผลการวิเคราะห์บทบาทของเพลงเรือ สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเด็น คือ 1. บทบาทโดยตรง ประกอบด้วย บทบาทในการแสดงเอกลักษณ์ชุมชน บทบาทในการให้ความบันเทิง บทบาทที่มีต่อความเชื่อ และ 2. บทบาทโดยอ้อม ประกอบด้วย บทบาทในฐานะเป็นแหล่งเรียนรู้ให้การศึกษา บทบาทในการบันทึกเรื่องราวทางประวัติศาสตร์, บทบาทในการควบคุมความประพฤติและศีลธรรม บทบาทในการสะท้อนสภาพสังคม บทบาทในการระบายความคับข้องใจและปลดปล่อยแรงผลักดันทางเพศ และบทบาทในการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร แต่ในปัจจุบันบทบาทของเพลงเรือเปลี่ยนแปลงไปบ้าง เนื่องจากเพลงเรือต้องมีการปรับตัวเพื่อให้สามารถดำรงอยู่ได้ท่ามกลางความทันสมัยและกระแสของโลกาภิวัตน์ กล่าวคือ จากที่เคยเป็นการละเล่นพื้นบ้านสร้างความสนุกสนานบันเทิงแก่คนในชุมชนลุ่มแม่น้ำเพชรบุรีตามโอกาสของเทศกาลประจำปี กลายมาเป็นการแสดงเพื่อการอนุรักษ์ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว และมีบทบาทตามวัตถุประสงค์การใช้งานของหน่วยราชการและหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น การแสดงในงานขององค์การบริหารส่วนตำบล และงานของโรงพยาบาล เป็นต้น

คำสำคัญ : เพลงเรือ เพลงเรือบก



ABSTRACT

The Reserch on the traditional boat song (Phleng Rua) were 1) to stud style, content, and Phleng Rua tradition in the community of Phetchburi River Basin; 2) to study roles and responsibilities of Phleng Rua in society and culture of the communities in Phetchburi River Basin; and 3) to study the current change and adaptation of Phleng Rua in the context of economy, society, and culture of the community in Phetchburi river basin, Thailand. Quantitative research was applied as a research methodology, including participant observation and intensive interview. The data of the field study were gathered and analyzed from male and female master singers of Phleng Rua and their chorus of 3 bands, which were Phleng Rua of Wat Klub Band, Phleng Rua of Mae Lamyong Band, and Phleng Rua of the Elderly Band at Banlad Hospital.

The research results showed that the impact of economic and social development has effected a change in social context and cultural styles of the community in Phetchburi river basin. Particularly, the folk game of Phleng Rua has changed from singing on the Phetchburi River to singing on the shore. Therefore, the qualifications of Phleng Rua, which have recently changed, include 1) a religious belief in the singing of Phleng Rua; 2) styles of performance; 3) costumes; 4) process of learning and dissemination; 5) verse songs; 6) occasions and places of performance; 7) performance by persons with a strong connection to singing Phleng Rua; 8) sequence of performance; 9) music styles; and 10) development and promotion of Phleng Rua.

The analysis of the role of Phleng Rua can be divided into 2 types: 1) direct role, consisting of performance to stress community identity, providing entertainment, and strengthening beliefs; and 2) indirect role, consisting of providing a learning and educational source, historical record, behavior and moral control, reflection of social status, release of depression and sexual pressure, and information dissemination. However, currently the roles of Phleng Rua are slightly changing because the song must adapt itself in order to exist amid modernization and globalization. Phleng Rua has changed from a Thai folk game which provided entertainment to the community on annual festivals to a performance for conservation and tourism promotion. In addition, its roles are in accordance with the objectives stipulated by application to government agencies and local administrative units for performance at events in Sub-district administrative organizations and in hospitals.

Keywords : phleng rua phlengrua bok



บทนำ

จากการเปลี่ยนแปลงของบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน จึงส่งผลให้เพลงเรือจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบตามไปด้วย ดังจะเห็นได้จากเพลงเรือที่เคยร้องเล่นในแม่น้ำ ได้ถูกนำขึ้นมาแสดงบนบก และส่งผลให้คุณลักษณะและเอกลักษณ์ดั้งเดิมถูกปรับเปลี่ยนและสร้างเอกลักษณ์ใหม่ขึ้นมาแทนที่ทั้งรูปแบบเนื้อร้อง และขนบในการเล่น เป็นต้น

เพลงเรือของชุมชนลุ่มแม่น้ำเพชรบุรีถือเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะ (Oral Literature) ที่มีการถ่ายทอดสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคน ด้วยวิธีการฟังและจดจำโดยไม่มีการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร มีเนื้อร้องที่ใช้ถ้อยคำตรงไปตรงมา มีความหมายกินใจ ใช้ไหวพริบปฏิภาณในการร้องโต้ตอบระหว่างกัน ดังนั้นเพลงเรือจึงมีส่วนสำคัญในการสะท้อนศิลปวัฒนธรรม เอกลักษณ์ชุมชน และภูมิปัญญาของบรรพบุรุษในอดีตได้อีกทางหนึ่ง

งานวิจัยเรื่อง “บริบทการเกิดและการเปลี่ยนแปลงเพลงเรือลุ่มแม่น้ำเพชรบุรี” มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาเพลงเรือของชุมชนลุ่มน้ำเพชรบุรี ในฐานะเป็นภาพสะท้อนการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิต สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนลุ่มน้ำเพชรบุรีจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง บริบททางสังคมวัฒนธรรมต่างๆ ตลอดจนศึกษาการปรับตัวของเพลงเรือชุมชนลุ่มน้ำเพชรบุรี และความสามารถที่จะดำรงอยู่ต่อไปได้ภายใต้การโอบล้อมของกระแส โลกาภิวัตน์และวัฒนธรรมแบบสมัยใหม่ในปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษารูปแบบ เนื้อหาและขนบการเล่นเพลงเรือของชุมชนลุ่มน้ำเพชรบุรี
2. ศึกษาบทบาทหน้าที่ของเพลงเรือเมืองเพชรบุรีที่มีต่อสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนลุ่มน้ำเพชรบุรี
3. ศึกษาการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของเพลงเรือในบริบททางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนลุ่มน้ำเพชรบุรีในปัจจุบัน

ขอบเขตของการวิจัย

1.1 ขอบเขตประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

จากการสัมภาษณ์กลุ่มพ่อเพลงแม่เพลง ลูกคู่เพลงเรือ 3 คณะ ประกอบด้วยคณะศิษย์วัดชลูป ตำบลถ้ำรงค์ คณะแม่ลำยอง ตำบลตำหรุ และคณะผู้สูงอายุโรงพยาบาลบ้านลาด ตำบลลาดโพธิ์ โดยทั้ง 3 คณะอยู่ในเขตอำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี และข้อมูลจากผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับเพลงเรือ และผู้ที่ดำรงชีวิตอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเพชรบุรี ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่อยู่นอกพื้นที่อำเภอบ้านลาด

1.2 ขอบเขตเนื้อหา

ทบทวนวรรณกรรมจากเอกสารประเภทต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทฤษฎีทางมานุษยวิทยาและสังคมวิทยา และศึกษาค้นคว้าประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเพลงพื้นบ้าน เพลงเรือในภูมิภาคต่างๆ เพลงเรือเมืองเพชรบุรี โดยเฉพาะเพลงเรือบก ในพื้นที่อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัย

จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ตามแนวคิดเรื่องคุณลักษณะ แนวคิดเรื่องบทบาทหน้าที่ แนวคิดการเปลี่ยนแปลง แนวคิดมานุษยวิทยาดนตรี และแนวคิดความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) เพื่อให้นำเสนอข้อมูลให้ถูกต้องตรงตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในเบื้องต้น

1.3 ขอบเขตพื้นที่

อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี



วิธีดำเนินการวิจัย

1.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยการสัมภาษณ์ มีแบบสัมภาษณ์ แบบบันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์ การถ่ายภาพ และบันทึกเสียง เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามจากกลุ่มพ่อเพลงแม่เพลง ลูกคู่เพลงเรือที่อยู่ในเขตอำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี จำนวน 3 คณะ ประกอบด้วย 1.คณะศิษย์วัดชลูป ตำบลถ้ำรงค์ 2.คณะแม่ลำยอง ตำบลตำรุ และ 3. คณะผู้สูงอายุโรงพยาบาลบ้านลาด ตำบลลาดโพธิ์ นอกจากนี้ ยังได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มผู้อยู่นอกเขตพื้นที่อำเภอบ้านลาด ได้แก่ผู้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเพลงเรือและผู้ตำรงชีวิตอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเพชรบุรี

1.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาเอกสาร

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนวรรณกรรมจากเอกสารทางวิชาการ ได้แก่ เอกสารทางประวัติศาสตร์ งานวิจัย และเอกสารแบบกึ่งวิชาการ ได้แก่ บทความในนิตยสารและวารสาร ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับเพลงพื้นบ้าน เพลงปฏิพากย์ เพลงเรือ และเพลงเรือบง รวมทั้งมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับทฤษฎีทางมานุษยวิทยา สังคมวิทยา ซึ่งผ่านการศึกษามาจากชาวไทยและชาวต่างประเทศในเบื้องต้น เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัย จากการทำทบทวนวรรณกรรม ทำให้ผู้วิจัยพบว่า เพลงพื้นบ้านที่อยู่ในเขตเมืองเพชรบุรีมีอยู่ด้วยกันหลายประเภท ซึ่งเพลงพื้นบ้านแต่ละประเภทก็จะมีเอกลักษณ์เฉพาะที่แตกต่างกันออกไป สำหรับเพลงพื้นบ้านในการวิจัยครั้งนี้คือ “เพลงเรือ” เมืองเพชรบุรี

การเลือกพื้นที่วิจัย

จากการสำรวจพื้นที่ในจังหวัดเพชรบุรี ผู้วิจัยพบว่า ตำบลถ้ำรงค์ ตำบลตำรุ และตำบลลาดโพธิ์ อำเภอบ้านลาด มีคณะเพลงเรือก่อตั้งขึ้นหลายคณะ ทั้งนี้เนื่องจากลักษณะทางกายภาพของพื้นที่อำเภอบ้านลาดซึ่งอยู่ตอนกลางของแม่น้ำเพชรบุรีที่มีการไหลของน้ำไม่แรงมาก ลักษณะทางกายภาพดังกล่าวจึงเหมาะสำหรับการเล่นเพลงเรือมากกว่าพื้นที่อื่นๆ นอกจากนี้ในเขตอำเภอบ้านลาดยังเกิดเพลงเรือที่มีรูปแบบใหม่ที่เรียกว่า “เรือบง” ซึ่งเกิดจากการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมของแม่น้ำเพชรบุรีที่เปลี่ยนแปลงไปหลังจากการสร้างเขื่อนเพชรบุรี ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจเรื่องราวเกี่ยวกับเพลงเรือดังกล่าวและเลือกที่จะทำการวิจัยในพื้นที่อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี

การเก็บรวบรวมข้อมูล

สัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้แบ่งการสัมภาษณ์ออกเป็น 2 ประเภท คือ สัมภาษณ์แบบเป็นทางการและสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ

สัมภาษณ์แบบเป็นทางการ (Formal) คือ การสัมภาษณ์โดยมีการนัดเวลา สถานที่แน่นอนไว้ก่อน รวมทั้งมีการบันทึกการสัมภาษณ์เป็นทางการ ข้อดีของการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการก็คือความคลาดเคลื่อนของข้อมูลที่ได้จะมีความผิดพลาดน้อยเนื่องจากเป็นข้อมูลที่ได้มีการเตรียมข้อมูลไว้ก่อนล่วงหน้า รวมทั้งผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้ที่มีความชำนาญในเรื่องที่จะให้ข้อมูล (นิศา ชูโต 2545:167-168) โดยสัมภาษณ์แบบเป็นทางการผู้วิจัยใช้ในการไปติดต่อกับหน่วยงานราชการอย่าง องค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ สำนักงานศิลปวัฒนธรรมจังหวัดเพชรบุรี ติดต่อกับอาจารย์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีเพื่อขอสัมภาษณ์ ทั้งนี้เพื่อขอข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านเมืองเพชรบุรี และเพลงเรือเมืองเพชรบุรี

สัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal) การสัมภาษณ์ที่เกิดจากการพบปะโดยส่วนตัว ซึ่งอาจมีการนัดหมายไว้ก่อนคร่าวๆ ซึ่งอาจมีการบันทึกเสียงซึ่งต้องมีการขออนุญาตก่อนการบันทึกเสียง หรือถ้าไม่มีก็จะจำไว้ก่อนแล้วมาเขียนบันทึกภายหลัง ซึ่งการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการสามารถทำได้หลายครั้ง (นิศา ชูโต 2545:168) ในการเก็บข้อมูลส่วนใหญ่ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ เนื่องด้วยผู้ให้สัมภาษณ์คือกลุ่มพ่อเพลงแม่เพลงเรือเป็นผู้สูงอายุจึงอยู่กับบ้านทุกวัน ผู้วิจัยสามารถไปมาหาสู่ได้เกือบตลอดเวลา และเนื่องจากการคลุกคลีอยู่ในกลุ่มพ่อ



เพลงแม่เพลงมาก่อน ทำให้ผู้วิจัยทราบว่า มีผู้สนใจเข้ามาศึกษาสอบถามข้อมูลกับพ่อเพลงแม่เพลงกลุ่มนี้มาก ส่วนใหญ่คนเหล่านั้นมักจะทำการสัมภาษณ์ด้วยการตั้งประเด็นคำถามที่เฉพาะเจาะจง ซักถามด้วยท่าที่รุกเร้าหรือซักไล่ไล่เสียงจนเป็นลักษณะของการคาดคั้นเอาคำตอบมากเกินไป ทำให้พ่อเพลงแม่เพลงเกิดความเบื่อหน่าย และไม่รู้ว่าจะให้คำตอบอย่างไรจึงจะตรงตามความต้องการของผู้สัมภาษณ์ แม่เพลงถึงกับบ่นให้ผู้วิจัยฟังว่า “ซักจนขี้อ่อนขี้แก่” คือซักถามทุกเรื่องจนไม่รู้ว่าจะให้คำตอบอย่างไร เพราะไม่ว่าจะถามสักกี่ครั้งก็ยังมีคำตอบเหมือนเดิม แต่ผู้ถามมีที่ท่าว่ายังไม่พอใจคำตอบนั้น ซึ่งแม่เพลงก็ไม่รู้ว่าจะหาคำตอบอะไรมาตอบให้ตรงตามกับความพอใจของผู้วิจัย จึงเป็นการสร้างความอึดอัดให้กับแม่เพลงอย่างมาก

เมื่อทราบความรู้สึกเช่นนั้นแล้ว ในการเก็บข้อมูลภาคสนามทุกครั้ง ผู้วิจัยจึงไม่เคยละเลยที่จะถามไถ่สารทุกข์สุกดิบของพ่อเพลงแม่เพลงก่อนเป็นอันดับแรก แล้วจึงพูดคุยเรื่องการร้องเล่นเพลงเรือ ซึ่งการสัมภาษณ์แต่ละครั้งผู้วิจัยใช้ เทคนิคการสัมภาษณ์ระดับลึก (intensive interview) กับพ่อเพลงแม่เพลง โดยมีแนวคำถามหลักเพื่อให้ได้ข้อมูลตรงตามวัตถุประสงค์ เช่น เพลงเรือมีประวัติความเป็นมาอย่างไร วิธีการร้องเล่นเพลงเรือ เป็นต้น การตั้งคำถามส่วนใหญ่เป็นคำถามปลายเปิด เพื่อจะได้ข้อมูลที่ครอบคลุมรอบด้าน ไม่ละทิ้งรายละเอียดอันเป็นบริบทของเหตุการณ์ และมีประเด็นที่สามารถจะเชื่อมโยงไปสู่ประเด็นอื่นๆ ได้ โดยผู้วิจัยใช้วิธีชวนสนทนาพูดคุยอันจะทำให้ผู้อาวุโสเหล่านั้นผ่อนคลายและอยากให้ข้อมูลอย่างเต็มที่ ซึ่งผู้วิจัยได้พบว่า การซักชวนกันพูดคุย นอกจากจะทำให้ได้รายละเอียดของข้อมูลแล้ว ยังทำให้เกิดมีประเด็นใหม่ๆ มาพูดคุยกันในกลุ่มสนทนา เนื่องจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเหล่านี้เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ตรง ได้พบเห็นและผ่านการเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเพลงเรือมาตลอดชีวิต

ผู้ให้สัมภาษณ์ (Key informant) การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลออกเป็น 2 กลุ่มคือ 1.กลุ่มพ่อเพลงแม่เพลงและลูกคู่ รวมถึงผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับการร้องเล่นเพลงเรือ และ 2.กลุ่มประชากรทั่วไปที่มีความรู้และมีส่วนเกี่ยวข้องกับการร้องเล่นเพลงเรือ

กลุ่มพ่อเพลงแม่เพลง ลูกคู่ และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการร้องเล่นเพลงเรือ ประชากรกลุ่มนี้เป็นกลุ่มคนที่มีความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและเคยร้องเล่นเพลงเรื่อน้ำมาก่อนที่จะเปลี่ยนมาเป็นเพลงเรือบก อีกทั้งยังมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับแม่น้ำเพชรบุรีมาตั้งแต่เกิดด้วย ข้อมูลจากคนกลุ่มนี้จะทำให้เห็นพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของเพลงเรือตลอดจนการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำเพชรบุรี

กลุ่มประชากรทั่วไป กลุ่มประชากรทั่วไป คือ กลุ่มที่มีส่วนในการสนับสนุนในการร้องเล่นเพลงเรือ ซึ่งมีทั้งบุคคลและหน่วยงานทางราชการ เช่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเพชรบุรี องค์การบริหารส่วนตำบลลำรงค์ ที่มีส่วนสนับสนุนและเป็นส่วนหนึ่งในการจัดหาพื้นที่ในการแสดงเพลงเรือ นอกจากนั้น ยังเป็นผู้ประสานระหว่างพ่อเพลงแม่เพลงกับผู้สนใจศิลปวัฒนธรรมที่บ้านเมืองเพชรซึ่งบุคคลและหน่วยงานต่างๆ ที่มีส่วนอย่างมากให้เกิดกิจกรรมเกี่ยวกับเพลงเรือขึ้น

การสังเกต ผู้วิจัยได้ใช้การเก็บข้อมูลโดยการสังเกตซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประเภทได้แก่

การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non-participation observation) ผู้วิจัยใช้วิธีนี้ทำการสังเกตในรายละเอียดต่างๆ ของปรากฏการณ์ ขั้นตอน กระบวนการ และฉากต่างๆ ในพื้นที่สนามวิจัย ซึ่งสามารถใช้การสังเกตด้วยสายตาของคนนอก โดยไม่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมแบบคนใน ซึ่งทำให้ทราบเรื่องราวและรายละเอียดต่างๆ อาทิ การแต่งกายของพ่อเพลงแม่เพลง ลำดับขั้นตอนในการร้องเล่นเพลงเรือ การจำลองรูปเรือ ขั้นตอนในการตกแต่งเรือ ฯลฯ ซึ่งลักษณะต่าง ๆ ที่กล่าวมานั้น ผู้ให้ข้อมูลอาจไม่สามารถอธิบายได้ครบถ้วน ต้องอาศัยการสังเกตแล้วนำมาข้อมูลร้อยเรียงให้เข้าใจรายละเอียดของปรากฏการณ์อย่างชัดเจนครบถ้วน

การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participation observation) ผู้วิจัยได้เข้าร่วมร้องเล่นเพลงเรือ ไม่ว่าจะเป็นการหัดร้องเล่นเพลงเรือร่วมกับคณะเพลงเรือ ซึ่งเป็นกลุ่มพ่อเพลงแม่เพลงที่ศึกษา เพื่อผู้วิจัยจะได้มีความเข้าใจในระบบการเรียนการสอนของพ่อเพลงแม่เพลง และขั้นตอนของแต่ละกิจกรรมการแสดงเพลงเรือในแต่ละครั้ง ดังนั้น เมื่อคณะเพลงเรือออกแสดงทุกครั้ง ผู้วิจัยจึงต้องติดตามบรรดาพ่อเพลงแม่เพลงไปแสดงตามสถานที่ที่มีผู้มาจัดหาไปแสดง เพื่อทำความเข้าใจรายละเอียดต่างๆ ของเพลงเรือ ทั้งยังเป็นการสร้างความคุ้นเคย สร้างการยอมรับและการไว้วางใจ ในตัวผู้วิจัยของคณะเพลงเรือได้อีกทางหนึ่งด้วย



การเก็บข้อมูลภาพและเสียง ผู้วิจัยใช้วิธีการบันทึกข้อมูลด้วยการใช้อุปกรณ์เครื่องมือต่างๆ ในการเก็บข้อมูลภาคสนาม ได้แก่ กล้องดิจิทัล กล้องวิดีโอ และเครื่องบันทึกเสียง

การใช้กล้องถ่ายภาพดิจิทัล เพื่อเก็บข้อมูล จะมีประโยชน์ต่อการสังเกตรายละเอียดของพฤติกรรมในการร้องเล่นเพลงเรือของพ่อเพลงแม่เพลง ทั้งรูปแบบในการลงเรือจำลองเพื่อร้องเล่นเพลงเรือ ลำดับตำแหน่งแต่ละจุดในลำเรือ เช่น คนที่อยู่บริเวณหัวเรือ เรียกว่า แม่ย่านาง รูปแบบการแต่งกาย อุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้ในการแสดง ลำดับขั้นตอนในการแสดง ขั้นตอนการร้องเล่นเพลงเรือในงานต่างๆ ที่คณะเพลงเรือออกแสดง ทั้งยังเก็บภาพบรรยากาศในการแสดงได้อีกด้วย ซึ่งมีข้อดีในการนำรูปภาพที่ถ่ายในแต่ละครั้งมาทบทวนความจำในการเก็บข้อมูล ช่วยให้ผู้วิจัยไม่หลงลืมรายละเอียดในการทำกิจกรรมมากมายของกลุ่มพ่อเพลงแม่เพลงเรือ แต่การถ่ายภาพนิ่งอาจจะมีข้อเสียคือ ข้อมูลจำพวกกิจกรรมที่ได้จะถูกตัดออกเป็นส่วนๆ ไม่ต่อเนื่อง

การใช้เครื่องบันทึกเสียงระบบดิจิทัล มีส่วนสำคัญในการบันทึกข้อมูลเสียงและรายละเอียดของข้อมูลจากการบอกเล่าของผู้ให้ข้อมูล ทั้งนี้เพราะผู้วิจัยตระหนักดีว่าความทรงจำของคนเรานั้นมีความจำกัด ยากที่ผู้วิจัยจะจดจำข้อมูลที่มีรายละเอียดมากมายได้ทั้งหมด ดังนั้น การใช้เครื่องบันทึกเสียงจะช่วยบันทึกคำบอกเล่าของผู้ให้ข้อมูลได้อย่างละเอียด และผู้วิจัยจะไม่ต้องกังวลกับการจดบันทึก สามารถดำเนินการสนทนาได้อย่างสิ้นไหลสามารถตั้งประเด็นคำถามต่างๆ ได้อย่างต่อเนื่อง นอกจากนั้นยังช่วยบันทึกข้อมูลที่ผู้วิจัยจดบันทึกตกหล่น และยังสามารถที่จะทบทวนข้อมูลการสัมภาษณ์ในแต่ละครั้งได้

การใช้กล้องถ่ายวิดีโอ ปัจจุบันนับว่ามีความจำเป็นในการเก็บข้อมูลสนามไม่น้อย โดยเฉพาะสำหรับการเก็บข้อมูลภาคสนามของการวิจัยครั้งนี้ เนื่องจากการแสดงเพลงแต่ละครั้งจะมีลำดับขั้นตอนและรายละเอียดที่แตกต่างกันออกไป การบันทึกเหตุการณ์ด้วยวิดีโอจะทำให้ภาพเคลื่อนไหวที่ต่อเนื่อง อันจะสร้างความเข้าใจลำดับเหตุการณ์ในการร้องเล่นเพลงเรือ เห็นลำดับขั้นตอนและรายละเอียดในการแสดงได้ครบถ้วนชัดเจน สามารถที่จะย้อนกลับมาดูรายละเอียดที่ผู้วิจัยมีข้อสงสัยได้

การจดบันทึก การจดบันทึกข้อมูลในระหว่างการสังเกตกิจกรรมและพฤติกรรมในพื้นที่สนาม ผู้วิจัยใช้การจดบันทึกแบบย่อขณะทำการเก็บข้อมูลภาคสนาม จากนั้นจึงนำข้อมูลดังกล่าวมาลงรายละเอียดในภายหลังเป็นประจำทุกครั้งที่กลับจากการเก็บข้อมูลสนามทุกครั้ง

1.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

จากการรวบรวมข้อมูล ทั้งข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนามด้วยวิธีการต่างๆ ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้วิจัยได้นำข้อมูลทั้งหมดมาทำการวิเคราะห์ ดังนี้

การจัดระเบียบข้อมูลและการแสดงข้อมูล จากการเก็บข้อมูลสนามแล้วผู้วิจัยได้นำข้อมูลแต่ละประเภทมาจัดเป็นหมวดหมู่ อาทิ ข้อมูลเสียง ข้อมูลภาพและข้อมูลบันทึกสนาม โดยมีขั้นตอน ดังนี้

ข้อมูลเสียงคือ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ในแต่ละครั้ง ซึ่งแต่ละครั้งนั้นก็จะมีจำนวนแฟ้มข้อมูลเสียงหลายแฟ้ม ในการจัดการแฟ้มข้อมูลที่มีจำนวนมาก ทั้งข้อมูลจากการสัมภาษณ์ บันทึกสนามและข้อมูลในรูปแบบอื่นๆ ได้แก่ เสียงและภาพ ผู้วิจัยได้นำมาจัดระบบ โดยใส่ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ในการสัมภาษณ์ หลังจากนั้นได้ทำการถอดเทปสัมภาษณ์แบบคำต่อคำ เพื่อให้เข้าใจในรายละเอียด บรรยากาศในการสัมภาษณ์ จากนั้นจึงได้แบ่งประเด็นในการศึกษา ได้แก่ ประวัตินักการในการร้องเล่นเพลงเรือ การร้องเล่นเพลงเรือ การถ่ายทอดเพลงเรือ การเปลี่ยนแปลงและประเด็นอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อวิจัย แล้วจึงนำข้อมูลที่ได้อ่านเขียนร้อยเรียงตามประเด็นต่างๆ ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้เบื้องต้น

ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล การตรวจสอบข้อมูล เป็นขั้นตอนสุดท้ายในการทำวิจัย เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่ทำกรเก็บข้อมูลภาคสนาม ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบข้อมูลจากความเหมือนและความแตกต่างของข้อมูลตามประเด็นต่างๆ อาทิ ประเด็นลำดับพัฒนาการของเพลงเรือว่ามีลำดับพัฒนาการอย่างไร มีการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวอย่างไร ฯลฯ



วิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำแนวคิดทฤษฎี ได้แก่ แนวคิดคุณลักษณะ แนวคิดบทบาทหน้าที่ แนวคิด การเปลี่ยนแปลง แนวคิดมานุษยวิทยาดนตรี และแนวคิดความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) มาใช้ในการวิเคราะห์ และศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับเพลงเรือเมืองเพชรบุรี ทั้งนี้เพื่อเป็นการฉายให้เห็นลำดับพัฒนาการ รูปแบบการร้องเล่น ตามแนวคิดคุณลักษณะเพลงเรือ บทบาทหน้าที่และภาพสะท้อนทางสังคมวัฒนธรรมชุมชนลุ่มแม่น้ำเพชรบุรี เหตุ บังคับที่ส่งผลให้เพลงเรือมีการเปลี่ยนแปลง และทิศทางการปรับตัวของเพลงเรือในบริบททางสังคมวัฒนธรรมของ ลุ่มแม่น้ำเพชรบุรี และการศึกษาเพลงเรือตามแนวคิดทางด้านมานุษยวิทยาการดนตรีทำให้เกิดความรู้และความ เข้าใจถึงจังหวะ ทำนอง เนื้อร้องของเพลงเรือ รวมทั้งได้ทำการวิเคราะห์ตามแนวคิดความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดของพ่อเพลงแม่เพลงเรือเมืองเพชรบุรี ซึ่งจะได้นำเสนอใน ลำดับต่อไป

ผลการวิจัย

ผลจากการศึกษาพบว่า เพลงเรือเมืองเพชรบุรีมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตผู้คนในลุ่มแม่น้ำเพชรบุรีอย่าง มากมาเป็นเวลานาน ทั้งนี้เนื่องมาจากชาวบ้านส่วนใหญ่ใช้แม่น้ำเพชรบุรีในการอุปโภคบริโภค และเป็นเส้นทาง คมนาคมสายหลัก เพลงเรือของชุมชนลุ่มแม่น้ำเพชรบุรีเริ่มมาจากในสมัยก่อน ประมาณเดือน11ถึงเดือน12 ซึ่งเป็น ฤดูน้ำหลาก ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ริมแม่น้ำมักจะพร้อมใจกันจัดขบวนเรือแห่องค์กฐินไปทอดกฐินตามวัดต่างๆ ที่ตั้งอยู่ ริมแม่น้ำเพชรบุรี ชาวเมืองเพชรบุรีเรียกเรือรูปแบบนี้ว่าเรือองค์หรือองค์กฐิน ในลำเรือจะใส่เครื่องอัฐบริขารสำหรับ ทอดกฐิน มีเรือปีพาทย์บรรเลงไปตลอดลำน้ำ มีเรือของชาวบ้านร่วมแห่เรือองค์กฐินตามกันไปเป็นขบวน ระหว่าง ทางมีการร้องเล่นเพลงเรือ เพลงที่นำมาร้องเล่นกันนั้นเกิดจากปฏิภาณและความสามารถของพ่อเพลงแม่เพลงที่ผูก กลอนเพลงขึ้นมาร้องกันสดๆ สำหรับกลอนเพลงที่นำมาร้องเล่นกันนั้นมักจะมีเนื้อหาที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ทางธรรมชาติริมฝั่งแม่น้ำทั้งสองข้างที่เรือแล่นผ่าน เป็นการสร้างความสนุกสนานครึกครื้น และบรรเทาความเหน็ด เหนื่อยจากการพายเรือได้อีกทางหนึ่ง ซึ่งเพลงเรือแห่งลุ่มแม่น้ำเพชรบุรีที่ถือเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่นคือ มี การร้องเกริ่น นำด้วยคำว่า “เฮลละโล สารพะพา เฮโลสารพะพา สารพะพาเฮโล” โดยพ่อเพลงแม่เพลงร้องสลับคนละท่อน กับลูกคู่ และร้องเล่นกันอย่างนี้ไปตลอดลำน้ำจนกว่าจะถึงวัดที่ไปทอดกฐิน

จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2485 หลังจากที่ได้มีการสร้างเขื่อนเพชรบุรีกั้นลำน้ำ ทำให้แม่น้ำเพชรบุรีเกิดการ ตื้นเขิน เรือไม่สามารถที่จะแล่นได้ตามปกติ ประกอบกับมีเส้นทางถนนที่สามารถจะเดินทางได้สะดวกกว่าทางน้ำ ส่งผลให้การเดินทางโดยทางเรือลดน้อยลงจนกระทั่งเลิกใช้การคมนาคมในแม่น้ำเพชรบุรีไปในที่สุด ทำให้การ ทอดกฐินทางน้ำต้องยุติลงไปด้วย อย่างไรก็ตาม ยังมีคนรุ่นเก่าจำนวนไม่น้อยที่ยังคงผูกพันอยู่กับแม่น้ำเพชรบุรี และ มีความโหยหาบรรยากาศความสนุกสนานที่ตนเคยได้สัมผัสมาเมื่อครั้งที่ยังมีการร้องเพลงเรืออย่างในอดีต ประกอบ กับความต้องการในการที่จะอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของเมืองเพชรบุรีเอาไว้ให้คนรุ่นหลังได้ชื่นชม ผู้เฒ่าผู้แก่ เหล่านี้จึงได้ปลุกชีวิตเพลงเรือให้ฟื้นกลับมามีลมหายใจอีกครั้ง แต่ได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบในการร้องให้เข้ากับวิถี ชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย และที่สำคัญคือ การเปลี่ยนพื้นที่ในการร้องเล่นจากในแม่น้ำขึ้นมาเป็นการเล่นบน บก ชาวบ้านเรียกการร้องเล่นเพลงเรือประเภทนี้ว่า “เพลงเรือบก” ขึ้น โดยเริ่มแรกได้มีการสร้างเรือจำลองจาก ทางมะพร้าวและค้อยๆ พัฒนามาเป็นไม้ไผ่ ไม้จริง และในปัจจุบันถึงกับมีการนำท่อพีวีซีมาต่อเป็นโครงเรือ และนำ วิธีการเล่นมาจากการเล่นเรือน้ำ โดยเริ่มต้นจากการทำท่าลงเรือ ร้องเพลงเรือ และทำท่าทางเหมือนกับการพายเรือ การแสดงเรือบกนอกจากจะให้ความสนุกสนานแล้ว การละเล่นชนิดนี้ยังถูกจัดให้มีการประกวด และมีการเรียไรเงิน ทำบุญ รวมถึงใช้เพื่อกิจกรรมต่างๆ อีกมาก ซึ่งปัจจุบันนี้ การแสดงเพลงเรือบกได้กลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของ เพลงเรืออำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี

จากการศึกษาในหัวข้อ “บริบทการเกิดและการเปลี่ยนแปลงเพลงเรือลุ่มแม่น้ำเพชรบุรี” ผู้วิจัยได้แบ่ง หัวข้อในการนำเสนอในประเด็นต่างๆ ดังนี้



องค์ประกอบของเพลงเรือ ได้แก่

1. การนับถือแม่ย่านางเรือ ซึ่งเป็นความเชื่อที่มีต่อเรือมาอย่างยาวนาน ดังนั้นในการสร้างเรือต้องมีพิธีกรรมต่างๆ อาทิ พิธีพลีไม้ พิธีเชิญแม่ย่านางประทับบนศาลเพียงตา พิธีวางกระดูกงู พิธีปล่อยเรือลงน้ำ นอกจากนั้นเมื่อสร้างเรือเสร็จก็จะมีฤกษ์ยามในการลงเรือ หรือถ้านำเรือเก็บไว้ที่คานเป็นเวลานานก็ต้องทำการเชิญแม่ย่านางลงมา และทำความสะอาดเรือ และที่สำคัญก่อนออกเรือทุกครั้งจะต้องมีการเซ่นไหว้แม่ย่านาง เมื่อปรับเปลี่ยนมาเป็นเรือบก ชาวบ้านยังคงทำการเซ่นไหว้แม่ย่านางก่อนออกเรือทุกครั้งที่จะไปทำการแสดง ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างกำลังใจ และสร้างความสมัครสมานสามัคคีในหมู่คณะ

2. รูปแบบการแสดง จากอดีตที่ชาวบ้านรวมตัวไปทอดกฐินก็จะมีคนหลายวัยนั่งรวมกันไปในลำเรือ ระหว่างการเดินทางเมื่อมีการร้องเพลงก็จะมีคนบอกเพลง 1 คน โดยที่คนผู้นี้จะต้องเป็นคนที่มีความสามารถในการคิดประดิษฐ์กลอนเพลงต่างๆ ขึ้นมาร้อง ส่วนลูกคู่ซึ่งเป็นสมาชิกในลำเรือก็จะร้องรับกันไปเรื่อยๆจนถึงที่หมาย เมื่อเพลงเรือได้ปรับเปลี่ยนขึ้นมาร้องบนบก รูปแบบในการร้องก็เปลี่ยนแปลงไปด้วย นั่นคือ ชาวบ้านส่วนหนึ่งจะลงไปเรือจำลองเพื่อทำหน้าที่พายเรือและเป็นลูกคู่ร้องรับตามที่แม่เพลงบอก ในการเล่นเพลงเรือบนบกนี้ แม่เพลงจะร้องเพลงบอกอยู่นอกลำเรือ และเครื่องดนตรีประกอบเพลงเรือบนบกคือ ฉิ่งและกรับ ซึ่งคนตีจะอยู่นอกลำเรือเช่นเดียวกับแม่เพลง

3. เครื่องแต่งกาย การแต่งกายสำหรับไปร้องเล่นเพลงเรือน้ำจะเป็นชุดที่ชาวบ้านแต่งไปงานบุญงานกฐินเมื่อกลายเป็นเพลงเรือบก รูปแบบการแต่งตัวของสมาชิกในเรือจะเหมือนกันทั้งคณะ กล่าวคือในช่วงแรกนั้นผู้หญิงจะสวมเสื้อแขนกระบอก นุ่งผ้าโจงกระเบนหรือผ้าถุงและสวมหมวกงอบ ส่วนผู้ชายสวมเสื้อคอกลม นุ่งกางเกงหรือนุ่งผ้าโจงกระเบนอย่างเดียวกันกับผู้หญิง ต่อมาการแต่งกายของคณะเพลงเรือได้มีการพัฒนารูปแบบมาเป็นลำดับ จนกระทั่งปัจจุบันนิยมสวมเสื้อเหลืองตราสัญลักษณ์ฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แต่ยังมีผ้าถุงและกางเกง ทั้งนี้เพื่อความสวยงาม และตามความพึงพอใจของคณะเพลงเรือ

4. กระบวนการเรียนการสอนและการถ่ายทอด วิธีการฝึกหัดจะมีวิธีการง่ายๆ จากเดิมที่เป็นเรือน้ำลูกคู่จะร้องตามพ่อเพลงแม่เพลง โดยแม่เพลงร้องต้นแล้วลูกคู่ร้องรับกลอนต่อจากพ่อเพลงแม่เพลงว่า “สาระพาเฮโล” แต่เมื่อรูปแบบการร้องเพลงเรือปรับเปลี่ยนมาร้องบนบก ก็จะมีเอกสารแจกให้พ่อเพลงแม่เพลงและลูกคู่ท่องจำ ลูกคู่สามารถร้องรับได้ตามที่พ่อเพลงแม่เพลงร้อง บทเพลงเน้นการสัมผัสส่าง่ายๆ มีความหมายกินใจ จนปัจจุบันเนื้อหาของกลอนเพลงมักจะเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องผู้ที่เจ้าภาพพาไปแสดง หรือเนื้อเพลงจะร้องตามที่เจ้าภาพต้องการใช้ประโยชน์

5. กลอนเพลง ลักษณะกลอนเพลงทั้งที่เป็นเรือน้ำและเรือบกจะมีรูปแบบที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือลักษณะเป็นกลอนหัวเดียว มีคำร้องง่ายๆ ก่อนคำร้องจะมีเกริ่นว่า “เฮลละโล สาระพา เฮโลสาระพา สาระพาเฮโล” โดยกลอนเพลงในสมัยที่เป็นเรือน้ำพ่อเพลงแม่เพลงจะใช้การด้น คือร้องกันสดๆ และมีการร้องรับอย่างง่ายๆ เมื่อเปลี่ยนมาเป็นเรือบก กลอนเพลงต่างๆ นั้นมีผู้แต่งไว้ให้ก่อนที่จะนำไปร้อง จึงมีเวลาในการประดิษฐ์ถ้อยคำในเนื้อร้องได้มากขึ้น

6. โอกาสและสถานที่ในการแสดง การร้องเล่นเพลงเรือในอดีต จะร้องเล่นเฉพาะช่วงฤดูน้ำหลากคือประมาณเดือน 11 ถึงเดือน 12 ซึ่งเป็นช่วงทอดกฐินชาวบ้านก็จะพายเรือไปร้องเล่นเพลงเรือกัน แต่เมื่อมาเล่นบนบกจึงไม่มีเงื่อนไขเรื่องเวลาตามเทศกาลและฤดูกาลเข้ามาเกี่ยวข้อง ทำให้เพลงเรือในสมัยปัจจุบันสามารถร้องเล่นได้ตลอดเวลาและทุกสถานที่ ตามความพอใจของเจ้าภาพในการจัดหาคณะเพลงเรือไปแสดงตามวาระโอกาส และสถานที่ต่างๆ กัน

7. การร้องเล่นเพลงเรื่อนั้นมีความสัมพันธ์กับบุคคลหลายเพศวัย จากเดิมที่ร้องเล่นในน้ำนั้นไม่มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ ทุกคนมีส่วนร่วมในการร้องเล่นเพลงเรือได้เกือบทุกคน แต่เมื่อมาร้องเล่นบนบก ได้มีการแบ่งบทบาทอย่างชัดเจน กล่าวคือ ผู้แสดงก็จะทำหน้าที่ในการแสดง ผู้ชมมีหน้าที่รับชมอย่างเดียว โดยมีการแบ่งพื้นที่ในการแสดงอย่างชัดเจนระหว่างผู้แสดงกับผู้ชม มีการจัดเวทีสำหรับนักแสดงเฉพาะ และมีพื้นที่สำหรับผู้ชมอย่างเป็น



สัดส่วน นอกจากมีบทบาทหน้าที่แยกกันแล้ว วิทยาก็มีการจัดแบ่งอย่างเห็นได้ชัด คือ บางคณะเพลงเรือบกก็จะมีเฉพาะผู้สูงอายุ หรือบางคณะก็จะมีแต่เด็ก ซึ่งผิดจากเดิมที่ร้องเล่นในน้ำที่จะมีคนหลายวัยที่มาร่วมกันร้องเพลงเรือ

8. ขั้นตอนในการร้องเล่นเพลงเรือที่สำคัญคือ ถ้าเป็นเรื่อน้ำ เมื่อสมาชิกพร้อมกันและลงเรือแล้วก็จะมีการบอกแม่ย่านางเรือ นำของมาเช่น ไหว้แม่ย่านางเรือ อย่างดอกไม้ธูปเทียน อาหารคาวหวานต่างๆ ตามที่เจ้าของเรือเห็นว่าแม่ย่านางเรือชอบ หลังจากนั้นจึงร้องเพลงบอกแม่ย่านาง หลังจากร้องเพลงบอกแม่ย่านางแล้วสามารถที่จะนำเพลงอะไรมาร้องเล่นก็ได้ ตามความสามารถของพ่อเพลงแม่เพลง ในการบอกเพลงเรือส่วนมาก พ่อเพลงแม่เพลงจะด้นกลอนเพลงต่างๆ ตามความสามารถและปฏิภาณไหวพริบเฉพาะบุคคล ลักษณะกลอนเพลงเรื่อน้ำส่วนมากจะออกไปในทางสองแง่สองง่าม เป็นเพลงสนุกสนาน เมื่อเพลงเรือเปลี่ยนรูปแบบมาเล่นบนบก ขั้นตอนที่สำคัญคือบอกแม่ย่านาง นำอาหารคาวหวานไปไหว้แม่ย่านาง เมื่อถึงเวลาร้องเพลงเรือ อันดับแรกต้องร้องเพลงบอกแม่ย่านางเรือ เพลงเรียกขวัญ หลังจากนั้นจะนำเพลงที่แต่งไว้มาร้องเล่น โดยเพลงที่นำมาร้องเล่นนั้นจะเป็นเพลงที่เข้ากับบรรยากาศและวัตถุประสงค์ของงานที่หาไปแสดง เมื่อร้องได้ประมาณ 15-20 นาที หรือเห็นว่าสมควรแก่เวลาแล้ว แม่เพลงก็จะร้องเพลงให้ศีลให้พร ขอคุณเจ้าภาพ หรือผู้จัดหาคณะเพลงเรือบกมาเล่น แล้วร้องเพลงลา ก็เป็นอันจบการร้องเล่นเพลงเรือ การร้องเล่นเพลงเรื่อนั้นจำเป็นที่จะต้องมีการร้องเพลงลาทุกครั้ง

9. ดนตรีเพลงเรือเมืองเพชรบุรีประกอบไปด้วย จังหวะ ทำนองและเนื้อร้อง เมื่อนำจังหวะเพลงเรือมาเปรียบกับจังหวะดนตรีไทย ซึ่งมีค่าเท่ากับอัตราจังหวะชั้นเดียว ส่วนทำนองเพลง ก็จะเป็นเพลงที่มีทำนองง่ายๆ ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 2 แนว คือ แนวจังหวะ และแนวการร้อง

10. การส่งเสริมสนับสนุน การเปลี่ยนแปลงมาสู่การเป็นเพลงเรือบกจำต้องจำรงรถยนต์เพื่อบรรทุกเรือจำลองและคนไปยังสถานที่แสดง ซึ่งทำให้มีค่าใช้จ่ายเกิดขึ้น หน่วยงานของรัฐที่เข้ามาสนับสนุนอย่างองค์การบริหารส่วนตำบลลำรางค์ สำนักงานศิลปวัฒนธรรมเพชรบุรี มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี หน่วยงานต่างๆ ที่กล่าวมาในข้างต้นได้มีส่วนในการอนุรักษ์และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

บทบาทของเพลงเรือ โดยแบ่งออกเป็น 2 บทบาทที่สำคัญ คือ

1. บทบาทโดยตรง ประกอบด้วย บทบาทในการแสดงเอกลักษณ์ชุมชน, บทบาทในการให้ความบันเทิงและบทบาทที่มีต่อความเชื่อ

2. บทบาทโดยอ้อม ประกอบด้วย บทบาทในฐานะเป็นแหล่งเรียนรู้ให้การศึกษา, บทบาทในการบันทึกเรื่องราวทางประวัติศาสตร์, บทบาทในการควบคุมความประพฤติและศีลธรรม, บทบาทในการสะท้อนสภาพสังคม, บทบาทในการระบายความคับข้องใจและปลดปล่อยแรงผลักดันทางเพศ และบทบาทในการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร บทบาทต่างๆ เหล่านี้เป็นบทบาทที่มีการสืบทอดมาจากอดีตจนปัจจุบัน

การเปลี่ยนแปลงเพลงเรือในบริบททางสังคมของชุมชนลุ่มแม่น้ำเพชรบุรี แบ่งออกเป็น 3 ประเด็น คือ

1. การเปลี่ยนพื้นที่ในการร้องเล่นเพลงเรือ จากรูปแบบดั้งเดิมของการละเล่นเพลงเรือที่มีการร้องเล่นตามลำน้ำเพชรบุรี ระหว่างการเดินทางไปทอดกฐินก็จะมีการเล่นเรือไปตลอดจนถึงวัดที่จะไปทอดกฐิน แต่เมื่อระบบการไหลของแม่น้ำเพชรบุรีเปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากการสร้างเขื่อนกั้นลำน้ำเพชรบุรี ทำให้ระบบน้ำไหลไม่ปกติ ส่งผลให้รูปแบบการละเล่นเพลงเรือได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการร้องมาสู่บนบก ซึ่งนับว่าเป็นข้อดีประการหนึ่งของเพลงเรือบกที่สามารถการเปิดพื้นที่ในการร้องเล่นเพลงเรือให้แพร่กว้างขวางมากขึ้น

2. การเปลี่ยนแปลงทักษะของผู้แสดง โดยเหตุที่การถ่ายทอดเพลงเรื่อนั้นมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างมาก โดยรูปแบบของเพลงเรือในอดีตใช้ความสามารถของพ่อเพลงแม่เพลงล้วนๆ ในการด้นกลอนเพลงขึ้นมาร้องสดๆ แต่เมื่อมีการเปลี่ยนมาเป็นเพลงเรือบก รูปแบบของการเรียนรู้และการถ่ายทอดของครูสู่ลูกศิษย์ก็มีการเปลี่ยนแปลงไปด้วย เช่น การซ้อมเพลง ซึ่งถือว่าเป็นการเรียนรู้และการถ่ายทอดไปด้วยกันในอดีตจะใช้การท่องจำของผู้ร้อง ทักษะในส่วนนี้เกิดจากการฟังบ่อยๆ ฟังจนขึ้นใจ แต่เมื่อการร้องเล่นเพลงเรือเปลี่ยนรูปแบบมาเป็นเรือบกซึ่งยังคงรักษารูปแบบการร้องแบบดั้งเดิมเอาไว้ แต่กระบวนกรฝึกซ้อมนั้นมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมคือ พ่อเพลงแม่เพลงและลูกคู่จะต้องร้องเพลงให้ได้ด้วยการนำเนื้อร้องมาพิมพ์เป็นเอกสารเพื่อแจกให้สมาชิกในคณะได้นำเนื้อเพลงไปท่องจำ



เพลงเร่มีลักษณะเป็นภูมิปัญญาเคล็ดวิชา กล่าวคือกลวิธีการร้องเล่นเพลงเร่ของพ่อเพลงแม่เพลงแต่
ละคนก็จะมีการประดิษฐ์กลอนเพลงที่แตกต่างกันออกไป การปฏิบัติ (Practice) ที่เกิดจากประสบการณ์การร้อง
เล่นเพลงเร่แต่ละคนก็จะแตกต่างกันออกไปตามประสบการณ์ของพ่อเพลงแม่เพลง การที่มีประสบการณ์ในการ
ร้องเล่นมานานจะทำให้กลอนเพลงต่างๆ ที่ร้องเล่นออกมามีความไพเราะคมคายและมีเนื้อความกินใจ ซึ่งภูมิปัญญา
เหล่านี้เกิดจากการใช้ปัญญา (Intelligence) และประสบการณ์ในการสั่งสมความรู้ของพ่อเพลงแม่เพลงแต่ละคน
แต่เมื่อเปลี่ยนมาให้ผู้แต่งเพลงแต่เพียงผู้เดียวแต่ให้คนอื่นร้องจะทำให้สมาชิกในคณะเพลงเร่ไม่มีโอกาสใช้ปัญญา
และประดิษฐ์คำร้องด้วยตัวเอง

3. การเปลี่ยนแปลงเนื้อร้องของเพลงเร่บอก ในครั้งอดีตนั้นมีการร้องเพลงเร่ไปตามลำน้ำ เนื้อหาของ
เพลงเร่ที่นำมาร้องเล่นก็จะร้องไปตามสถานที่ที่เรือแล่นผ่าน เมื่อพบเห็นอะไรก็จะร้องออกมาเป็นกลอน แต่เมื่อมา
ร้องเล่นบนบก เพลงเร่ที่ร้องเล่นกันนั้นจะมีเนื้อหาเพลงเฉพาะเกี่ยวกับงานที่หาไปแสดง ผู้แต่งเนื้อร้องจึงต้องแต่ง
เพื่อให้เข้ากับวัตถุประสงค์ของเจ้าภาพ ที่นำเพลงเร่ไปแสดง ได้แก่ เนื้อร้องเกี่ยวกับกิจกรรมของงานที่ไปแสดง เนื้อ
ร้องเพื่อชักชวนและนำเสนอแหล่งท่องเที่ยว เนื้อร้องเพื่อสื่อสารให้ข้อมูลเรื่องสุขภาพ หรือขอบคุณคณะเจ้าภาพ
และมีการอวยพร ให้ศิลาให้พร เป็นต้น

การเปลี่ยนแปลงในลักษณะต่างๆ เหล่านี้ ล้วนแต่เป็นการปรับตัว หรือปรับเปลี่ยนตัวเองของเพลงเร่
แห่งลุ่มแม่น้ำเพชรบุรี ในการที่ธำรงรักษาให้เพลงเร่สามารถคงอยู่ได้ในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่
เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสของความเป็นสมัยใหม่และกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งนับเป็นความพยายามในการผลิตซ้ำทาง
วัฒนธรรมเพลงเร่เพื่อสร้างอัตลักษณ์วัฒนธรรมท้องถิ่นให้เป็นที่ยอมรับของสังคมชุมชนลุ่มแม่น้ำเพชรบุรีและ
สังคมไทยต่อไป

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาเพลงเร่ลุ่มแม่น้ำเพชรบุรีพบว่า รูปแบบในการร้องเล่นเพลงเร่มีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้
คงอยู่กับชุมชนลุ่มแม่น้ำเพชรบุรี ดังจะเห็นได้จากรูปแบบที่มีการเปลี่ยนแปลง 3 ด้านคือ เปลี่ยนพื้นที่ในการแสดง
เปลี่ยนทักษะของผู้แสดง และเปลี่ยนเนื้อร้อง การเปลี่ยนแปลงเพื่อการคงอยู่ของเพลงเร่ลุ่มแม่น้ำเพชรบุรีเป็น
ความพยายามของผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนที่ได้เล็งเห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านเพื่อจะสืบสานไปยังคนรุ่นต่อไป
จึงส่งผลให้มีการรื้อฟื้นเพลงเร่ขึ้นมาร้องเล่นอีกครั้ง โดยเปลี่ยนจากการร้องเล่นในแม่น้ำขึ้นสู่บนบก ซึ่งเพลงเร่บอก
นั้น ถึงแม้ว่าจะทำให้เพลงเร่แห่งลุ่มแม่น้ำเพชรบุรีแบบดั้งเดิมต้องปรับเปลี่ยนไปมาก ทั้งรูปแบบ เนื้อหา
ความหมาย และบรรยากาศของการเล่นเพลงเร่ แต่การเล่นเร่บอกก็สามารถสร้างความบันเทิงแก่ผู้คนในชุมชนลุ่ม
แม่น้ำเพชรบุรี และผู้ชมจากถิ่นอื่นได้ไม่แพ้เพลงเร่เมื่อครั้งที่เล่นอยู่ในแม่น้ำเพชรบุรี ซึ่งการละเล่นเพลงเร่บอกได้มี
ส่วนสำคัญในการเป็นช่องทางสำหรับการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารจากหน่วยงานต่างๆ สู่ชุมชนได้อีกทางหนึ่ง และยัง
ใช้เป็นจุดขายในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเมืองเพชรบุรีด้วย จากการเล็งเห็นคุณค่าของหน่วยราชการ
ที่มีต่อการละเล่นเพลงเร่ดังกล่าวนี้ หน่วยงานต่างๆ จึงได้มีกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนเพลงเร่บอกในรูปแบบ
ต่างๆ ซึ่งส่งผลให้เกิดอัตลักษณ์ใหม่ขึ้นกับเพลงเร่ชุมชนลุ่มแม่น้ำเมืองเพชรบุรีตามไปด้วย

สำหรับประเด็นเกี่ยวกับการใช้พื้นที่ในการผลิตซ้ำการละเล่นเพลงเร่ พบว่า การละเล่นเพลงเร่บอกที่
เกิดขึ้นในรูปแบบใหม่นี้ ได้มีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่จากดั้งเดิมที่เคยร้องเล่นกันในแม่น้ำ แต่ปัจจุบันได้ถูกปรับเปลี่ยน
มาเล่นบริเวณลานวัด โรงเรียน โรงพยาบาลและตามสถานที่ต่างๆ ตามความเหมาะสมของโอกาสและผู้ว่าจ้าง ซึ่ง
การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ในการเล่นดังกล่าวนี้ ได้มีส่วนสำคัญในการอนุรักษ์และส่งเสริมให้ศิลปวัฒนธรรมแขนงนี้ได้
ดำรงอยู่กับชุมชนและท้องถิ่นเมืองเพชรบุรีต่อไป



ข้อเสนอแนะ

การนำเพลงเรือเพื่อเป็นสื่อในการถ่ายทอดเรื่องราวข่าวสาร

เพลงเรือเมืองเพชรบุรีเมื่อมีการพัฒนาการร้องขึ้นมาเป็นเรือบก กลอนเพลงต่างๆ ที่นำมาร้องได้มีการปรับตัว จนสามารถนำเพลงเรือมาเป็นสื่อพื้นบ้าน ที่ให้ความรู้ด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นจารีต ประเพณี ระเบียบแบบแผนของสังคม เป็นต้น เมื่อนำเพลงเรือออกแสดงในพื้นที่ต่างๆ จะมีการสอดแทรกเกร็ดความรู้เข้าไปอย่างแยบคาย ทั้งนี้เพื่อเป็นสื่อในการอบรมสั่งสอนทั้งทางตรงและทางอ้อมให้กับผู้ที่ได้รับชม เช่น ด้านสาธารณสุข การป้องกันโรค การเมือง เป็นต้น ซึ่งในส่วนนี้ถือเป็นประโยชน์สำหรับหน่วยงานต่างๆ อย่างยิ่ง

การนำเพลงเรือไปจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น

การนำเพลงเรือเข้าไปเป็นหลักสูตรท้องถิ่น ตามสถานศึกษาต่างๆ เช่น โรงเรียนโดยการนำกระบวนการร้องเพลงเรือบก เข้าไปสอนเด็กในโรงเรียน เพื่อเป็นการสืบทอดเพลงเรือ โดยบุคคลที่เข้าไปถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับเพลงเรือก็คือปราชญ์ชาวบ้านผู้มีความเชี่ยวชาญในเรื่องเพลงเรือ ซึ่งนโยบายดังกล่าวจะทำให้เยาวชนและหน่วยงานต่างๆ ได้เห็นถึงความสำคัญของเพลงเรือซึ่งจะต้องได้รับการถ่ายทอดและการอนุรักษ์สืบต่อไป

การแสดงพื้นบ้านเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว

เพลงเรือเมืองเพชรบุรีเป็นการแสดงที่เป็นเอกลักษณ์ มีส่วนหนึ่งในการดึงดูดการท่องเที่ยว ซึ่งจะเห็นได้จากงานเทศกาลที่สำคัญของจังหวัด ได้จัดให้มีการแสดงศิลปะพื้นบ้านประเภทต่างๆ และการร้องเพลงเรือบกเป็นศิลปะวัฒนธรรมพื้นบ้านอย่างหนึ่งที่เป็นเครื่องแสดงให้เห็นเอกลักษณ์ของจังหวัดเพชรบุรี นอกจากนั้นการนำเพลงเรือไปแสดงตามงานต่างๆ ได้เป็นการเปิดพื้นที่ให้เพลงเรือบกได้เป็นส่วนหนึ่งในสังคมและส่งผลให้เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ (ม.ป.พ. : 77 - 118) จากบทความเรื่อง ' บทส่งต่อเพื่อนักคิดนักปฏิบัติทางวัฒนธรรม ใน ยุทธศาสตร์การปฏิบัติงานวัฒนธรรมร่วมกับชุมชน สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท คณะกรรมการกลุ่มผลิตชุดวิชาศิลปะการละเล่น และการแสดงพื้นบ้านของไทย. (2532). เอกสารการสอนชุดวิชา ศิลปะการละเล่นและการแสดงพื้นบ้านของไทย, หน่วยที่ 1 - 8.
นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมธิราช.
- คณะอนุกรรมการเฉพาะกร่างแบบอย่างใหม่ในการปฏิบัติทางวัฒนธรรมของคนไทย. (2539).ประวัติการทอดกฐิน ผ้าป่า” ในวัฒนธรรมกับประเพณี สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ อมรินทร์ พรินต์ติ้ง.
- จังหวัดเพชรบุรี.(2525). สมุดเพชรบุรี. สมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี จังหวัดเพชรบุรีจัดพิมพ์เผยแพร่เนื่องใน โอกาสงานฉลองสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี.
- จันสุตา หว่างจรัส และสมใจ สมศรี. (ม.ป.พ.). เพลงเรือยาว. โรงเรียนวัดม่วงงาม ตำบลถ้ำรงค์ อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบุรีเขต 2.
- เจนภพ จบกระบวนวรรณ. (2530) . “แหล่งในเพลงลูกทุ่ง เพลงแหล่งเพลงแรกในประวัติศาสตร์”. ใน ถนนดนตรี. ปี ที่ 1 ฉบับที่ 6 มีนาคม พ.ศ. 2530.
- ชำนาญ นิลสุข. (2538). “เพลงเรือ...ลำน้ำเพชร”. ใน อนุสรณ์งานผูกพัทธสีมา ฝังลูกนิมิต วัดศาลาเขื่อน ตำบลตำหูล อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี. 29 มกราคม - 6 กุมภาพันธ์ 2538.
เพชรบุรี : เพชรภูมิออฟเซตการพิมพ์.
- _____ . (2542) “เรือเมืองเพชร , เพลง”. ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคกลาง. ธนาคารไทยพาณิชย์ จัดพิมพ์ เนื่องในพระราชพิธีมหามงคล เฉลิมพระชนม์พรรษา 6 รอบ 5 ธ.ค. 2542.
- ณรุทธ์ สุทรจิตต์. (ม.ป.พ.). เพลงพื้นบ้านท่าโพธิ์ : เนื้อหาดนตรีและการสืบทอด. ผลงานวิจัยส่วนบุคคล ,ได้รับทุนอุดหนุนจากสถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.



- ทวี บุญเมือง และสุรียา ประสมศรี. (2535).**เห่เรือบก**. รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิชา 2613502 ราชภัฏเพชรบุรี ภาคเรียนที่ 2 ปี 2535.
- ทิพยา ปัญญาวัฒน์ซิล.(ม.ป.พ.) **การละเล่นพื้นบ้าน จังหวัดเพชรบุรี**. เพชรบุรี : ภาควิชานาฏศิลป์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สหวิทยาลัยทวารวดี เพชรบุรี.
- องค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี.(มปป.) **บรรยายสรุป (เอกสารอัดสำเนา).** บัญญัติ เรืองศรี. (2545). **คติชาวบ้านจาก 20 ตำบล ในเขตภูมิภาคตะวันตก : การศึกษาทางคดีวิทยา**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- บัวผัน สุพรรณยศ.(2542) “เพลงอีแซว : สื่อวิพากษ์วิจารณ์สังคมอดีตจนปัจจุบัน” **วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร** ปีที่ 22 ฉบับที่ 1.
- ปราณี วงษ์เทศ. (2521). “เพลงพื้นบ้าน”. ใน **วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร**. ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 เมษายน – มิถุนายน 2521.
- รณินทร์ กิจกล้า. (2545). **การศึกษาวิจัยผลกระทบการแข่งขันเรือยาวต่อคุณค่าเชิงสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมท้องถิ่น กรณีศึกษาชุมชนสวนหงส์ – บางปลาแม่และชุมชนเก่าห้อง – ลานคา อำเภอบางปลาม้า จังหวัด สุพรรณบุรี**. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาเทคโนโลยีการบริหารสิ่งแวดล้อม คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- เรไร สืบสุข. (2525). “เห่เรือบก”. ใน **สมุดเพชรบุรี 2525 จังหวัดเพชรบุรีจัดพิมพ์เผยแพร่เนื่องในโอกาสฉลองสมโภชน์ กรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี พ.ศ. 2525**.
- _____. (2535). “เห่เรือบก”. ใน **เทศกาลงานประเพณีและวัฒนธรรมพื้นบ้าน**. วันที่ 11 – 13 ธันวาคม พ.ศ. 2535 ณ ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม วิทยาลัยครูเพชรบุรี ศูนย์วัฒนธรรม จังหวัดเพชรบุรี วิทยาลัยครูเพชรบุรี.
- ศิวาพร จิตฐาน ณ.ถกลาง. (2537). “ใครสร้างสรรค์เพลงพื้นบ้าน”. ใน **ในท้องถิ่นมีนิทานและการละเล่น : การศึกษาคติชนในบริบททางสังคมไทย**. กรุงเทพฯ : มติชน.
- สนิท บุญฤทธิ์. (2531). **เพลงเรือแหลมโพธิ์ จังหวัดสงขลา**. (พิมพ์ครั้งที่ 2) สงขลา : ฝ่ายศึกษาค้นคว้าและวิจัยวัฒนธรรม ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม วิทยาลัยครูสงขลา โรงพิมพ์เมืองสงขลา.
- สรารุณี สุขเจริญ. (2547). **ศูนย์มหารสพและการละเล่นพื้นบ้าน จังหวัดเพชรบุรี**. วิทยานิพนธ์ปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต, คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุกรี เจริญสุข.(2530). “ดุริยางคศาสตร์ชาติพันธุ์”. ใน **ถนนดนตรี**. ปีที่ 1 ฉบับที่ 12 ตุลาคม พ.ศ. 2530.
- สุกัญญา ภัทรราชย์. (2542) “เรือ , เพลง”. ใน **สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคกลาง**. ธนาคารไทยพาณิชย์ จัดพิมพ์เนื่องในพระราชพิธีมหามงคล เฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธ.ค. 2542.
- สุกัญญา สุขฉายา.(2545). **เพลงพื้นบ้าน**. กรุงเทพฯ : ศูนย์คติชนวิทยา และภาคภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อาภรณ์ อุกฤษณ์.(2530). **พิธีลอยเรือ : ภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมของชาวเล กรณีศึกษาชุมชนบ้านหัวแหลม เกาะลันตา จังหวัดกระบี่**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขามานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยศิลปากร.